

Dr. Štefan Tiso :

Vznik a vývin slovenského súdnictva.

V časoch, keď nebola uznávaná historická skutočnosť, že jestvuje Slovenský nárok ako etnický a samobytný celok jednako bolo tu Slováckmi obývané územie, ktoré síce bolo možno obkreslovať rozličnými štátnymi hranicami podľa toho, kto vládol na podtatranskom území, nepodarilo sa však žiadnej ľudskej vynaliezavosti vytisnúť s neho ľud, ktorý na ňom žil cez stáročia. To malo za následok, že všetky vládnuce systémy vylučovali Slovákov ako národ z účasti na štátnej moci a skutočnosti zodpovedajúcu zmenu neprinieslo ani zvučné heslo sebaurčenia národov. A jednako týmto heslom ovlivnené politicko-mocenské pomery vytvorili ovzdušie, v ktorom mohutne vzrástla národná myšlienka. Úvodné slová ústavy bývalej Československej republiky (zák. č. 121/1920 Sb. z. a n.) »My, národ Československý...« síce prezrádzajú, že v otázke uznania Slovenského národa len to sa zmenilo. že kým predtým darmo sa klepalo na východné dvere, teraz zas západná brána ostala zavretá, jednako v slove »Československý« ozývalo sa už aj niečo slovenského. V roku 1918 po prvý raz sa dostáva takto meno slovenského národa do svetovej verejnosti v spojitosti so štátnym útvarom. V medzinárodnom vzťahu (ani doma) ešte stále nebol slovenský národ uznaný, ale prerážalo si cestu »Slovensko« v geografickom smysle, čo malo aspoň vnútropolitické následky, čoho dôkazom je, že tu bol minister pre Slovensko, pôsobnosť ktorého neskôr prešla na Krajinský úrad v Bratislave a na jeho prezidenta. (Vlád. nar. č. 94/28 Sb. z. a n.).

Je len prirodzené, že za týchto pomerov namiesto národa boli tu len jednotlivci, pôsobenie ktorých s hľadiska národného treba hodnotiť len podľa nimi vykonávanej moci. A tak to bolo aj v súdnictve. Boly tu sudy zriadené na území Slovenska, boli tu sudcovia, ktorých odchovala slovenská rodina, ale nebolo, ani nemohlo byť slovenské súdnicvo v štátoprávnom smysle, hoci národné hnutie politické (Pittsburská dohoda) sa oň usilovalo.

Až na jaseň roku 1938, keď politické hnutie s programom na úplné uplatnenie Pittsburskou dohodou vyjednaných zásadných požiadavok rozvinulo všetko svoje úsilie o úspech, podarilo sa vzkriesenie umlčaného národa a vtedy Národné

shromaždenie (už Česko-Slovenskej republiky) »vedené snahou usmernenia slovenského a českého národa« uznalo, že »Česko-Slovenská republika vznikla shodou suverénnej vôle dvoch rovnoprávných národov« a tiež, že úplná autonómia slovenského národa zabezpečená bola v Pittsburskej dohode. Slovenský národ podľa toho už v roku 1918 mal zabezpečené samostatné súdnictvo, ale k jeho uskutočneniu došlo len ústavným zákonom o autonómii Slovenska č. 299/1938 Sb. z. a n., v ktorom je vypovedané, že na území Slovenskej krajiny od 7. októbra 1938 vládnu a výkonnú moc vykonáva Slovenská krajinská vláda a ďalej (§ 17), že »súdnictvo na území Slovenskej krajiny vykonávajú sudy, v to počítajúc Najvyšší súd, zriadené na území Slovenskej krajiny«.

7. októbra 1938 je teda významným dňom v živote slovenského národa, lebo zákonnou normou po prvý raz bola uznaná jeho suverenita a z nej prameniace právo mať tiež samostatné súdnictvo. Tento medzník považujem za tak dôležitý, že je hodno zastaviť sa pri ňom a rozhliadnúť sa po súdnictve, ktoré bolo na Slovensku 7. októbra 1938.

Na území Slovenska boli 2 hlavné sudy (Bratislava, Košice), 10 krajských súdov s potrebným počtom Hlavných štátnych zastupiteľstiev a štátnych zastupiteľstiev a 78 okresných súdov. Keďže pre bývalú Československú republiku zriadený bol len jeden Najvyšší súd (v Brne), nastala tá zaujímavosť, že Slovenská krajina svoju najvyššiu súdnu stolicu mala mimo svojho územia t. j. v Brne a jej právomoc pre územie Slovenska zostala nedotknutou »dokiaľ nebude zriadený Najvyšší súd na území Slovenskej krajiny (§ 17 ods. 2 zák. č. 299/1938 Sb. z. a n.). Z toho vidno, že už od počiatku slovenskej autonómie mienilo sa vytvoriť pre Slovenskú krajinu úplné a samostatné slovenské súdnictvo so všetkými atribútmi.

Za trvania Česko-slovenskej republiky však nedošlo k zriadeniu Najvyššieho súdu na území Slovenskej krajiny. Až keď Snem Slovenskej krajiny dňa 14. marca 1939 vyhlásil Slovenskú krajinu za samostatný a neodvislý Slovenský štát (zák. č. 1/1939 Sl. z.), zriadený bol vládnym nariadením čís. 49/1939 Sl. z. pre celý obvod Slovenského štátu Slovenský najvyšší súd so sídlom v Bratislave. Zdôraznenie, že ide o slovenský súd volené bolo asi preto, aby aj navonok zrejmý bol rozdiel medzi bývalým Najvyšším súdom a najvyššou súdnou stolicou slovenskou, čo malo praktický význam najmä na počiatku slovenskej samostatnosti. Dnes Snem Slovenskej republiky uspokojil sa znovu pomenovaním najvyššieho súdneho tribunálu jednoducho ako Najvyšší súd (zák. č. 112/1942 Sl. z.).

Slovenská krajinská vláda v počiatkoch jestvovania Slovenskej krajiny ako autonómneho územia ponechala na všetkých miestach personál sudcovský, štátnezastupiteľský a kan-

celársky bez ohľadu na krajiniskú príslušnosť (§ 3 zák. č. 299/38 Sb. z. a n.) a len koncom roku 1938 pristúpila k výmene osôb neslovenského pôvodu. Začali odchádzať dobrovoľne príslušníci nemeckej a ukrajinskej národnej skupiny, kdežto o štátnych zamestnancoch českej národnosti vyšlo vládne nariadenie č. 382/1938 Sb. z. a n. podpísané aj predsedom Slovenskej krajiniskej vlády a stálym jej zástupcom u pražskej vlády. Podľa toho zo zamestnancov českej národnosti, pôsobiacich dňa 7. októbra 1938 »v obvode zeme Slovenské«, malo byť prevzaté do obvodu zeme Českej a Moravskej najvyšš 9.000 osôb a tie mali byť pozbavené služby na Slovensku najneskôr do 31. marca 1939.

Keďže vedúce miesta kancelárske, ako aj sudcovské v najväčšej miere obsadené boli zamestnancami českej národnosti, nastala prenikavá zmena vedúcich osôb v súdnictve. Pochopiteľne boli tu obavy, či takáto náhla zmena nebude na škodu súdnicva. Vďaka však rozumnému a postupnému vymieňaniu a tiež zásluhou národne smýšľajúcich sudcov a zamestnancov, oduševnenosť pre svojský život a usilovná práca premožly prvotné ťažkosti a hoci politický aj verejný život bol veľmi rozvírený najmä po viedenskom verdiktu a tiež vniknutím Poliakov na územie Slovenska, jednako súdnicvo ako celok zachovalo svoju pracovnú kapacitu.

I keď viedenským verdiktom k Maďarsku pririeknuté územie bolo treba vyprázdniť, tamodtiaľ odišlých zamestnancov umiestniť a zamestnávať, obvody okyptených súdnych obvodov pričleniť, zriadiť nové súdy a vôbec vyriešiť pomerne v krátkom čase mnohé naliehavé otázky, jednako už v roku 1939, teda v prvom roku štátnej samostatnosti bolo tu na vonok úplne usporiadané slovenské súdnicvo na čele so Slovenským Najvyšším súdom v Bratislave, ktorý započal svoju činnosť 30. júna 1939 (Vyhláška čís. 159/39 Ú. n.), Hlavným súdom v Bratislave, 8 krajiniskými súdmi (Bratislava, Nitra, Trenčín, Banská Bystrica, Ružomberok, Levoča, Prešov, Michalovce), 60 okresnými súdmi a s potrebným počtom štátne-zastupiteľských úradov. Keď takto nazrieme do pomerne krátkej, ale na historické udalosti veľmi bohatej minulosti, musíme ustáliť, že i keď slovenské súdnicvo, od počiatku svojho vzniku muselo prekonať mnohé ťažkosti takmer za stálej brannej pohotovosti štátu, jednako zvládlo ich tak, že na svojej vážnosti neutrpelu ujmy a vykonalo pre národ cenné služby, lebo keď politické vrenie podmývalo mnohé hodnoty, súdnicvo aj naďalej zostalo baštou právnej istoty.

Až do 13. marca 1939 slovenské súdnicvo kráčalo na započatej ceste dôsledne a bez značnejších organizačných zmien. Politický život však vyvíjal sa netušenou mierou. Bolo šťastím, že »Slovenský národ pod ochranou Boha Všemohúceho od vekov sa udržal na životnom priestore, kde s pomocou Jeho, od ktorého pochádza všetka moc a právo« mohol si zria-

diť slobodný Slovenský štát a tak sa stalo, že dňa 14. marca 1939 vydaná bola 1. čiastka Slovenského zákonníka a v nej ako zákon zo dňa 14. marca 1939 č. 1, ktorý Slovenskú krajinu vyhlasuje za samostatný a neodvislý Slovenský štát a ponecháva v platnosti všetky doterajšie zákony, nariadenia a opatrenia, ktoré vyplývajú z ducha samostatnosti Slovenského štátu.

Pre slovenské súdnictvo to znamenalo, že normatívna čiastka formálneho a materiálneho platného práva musela byť aj naďalej rešpektovaná pokiaľ bola v súlade s duchom štátnej samostatnosti, pritom však základná štruktúra súdnictva zostalo nedotknutou.

Bude zaujímavé, keď poukážeme na to, že do vyhlásenia Ústavy (zákon č. 185/39 Sl. z.) štátna forma nebola normatívne určená a preto v smysle § 1 zák. č. 1/39 Sl. z. súdy svoje rozsudky vyhlasovali v mene Slovenského štátu. Slovenský Snem jednako už v nariadení č. 148/39 Sl. z. prezrádza budúcu formu Slovenského štátu, keď hneď v prvej vete 1. § hovorí o znaku Slovenskej republiky a v ďalšom texte tohože zákona spomína pečať Slovenskej republiky, hoci tohto pomenovania užívať bolo možno iba od 31. júla 1939 t. j. od účinnosti Ústavy.

Vznikom samostatného štátu vytvorené boli všetky predpoklady pre vývin úplne neodvislého, svojského slovenského súdnictva a bolo treba len prikrčiť k jeho budovaniu.

Z počiatku bolo treba hlavne udržať nerušenú činnosť súdov. Preto vláda z počiatku sa nedotýkala osobných otázok, len žiadala, aby každý súdny zamestnanec složil prisahu, formulovanú vládny nariadením č. 6/39 Sl. z. (predtým sa skladal iba slub) pričom znovu sa nehľadelo na bývalú krajiniskú alebo teraz už štátnu príslušnosť jednotlivca. Sudcovia, ktorí odopreli složiť prisahu do 15. apríla 1939, považovaní boli za takých, ako ktorí sa zriekli úradu a preto sudcovskú moc po tomto dni už nevykonávali. Tým znovu sa zmenšil počet sudcov na Slovensku, ale aj po prepustení sudcov a iných súdnych zamestnancov (neskôr tiež Židov) zostalo tu ešte dosť justičných pracovníkov, aby prvotné ťažkosti organizačné boli prekonané bez rušivejších zjavov. Ich snaha uľahčená bola tiež okolnosťou, že vylúčení boli zo stavu advokátskeho Židia, čím sa snížil počet advokátov na Slovensku asi na polovicu a vývoj hospodárskych a úverových pomerov mal tiež značný vplyv, že klesla najmä civilná sporná agenda. A takto slovenské súdnictvo pomerne hladko prekonalo obdobie vyznačujúce sa mnohými právnymi a osobnými zmenami. Pritom však prenikavejších zásadných zmien v organizácii súdnictva tu nebolo a preto vo všeobecnosti vývoj súdnictva možno označiť za taký, ktorý sa prispôboval časovým potrebám. Toho dôkazom medzi iným je, že na území, prinavrátenom

z bývalej Poľskej republiky, už počnúc 1. januárom 1940 (§ 2 úst. z. č. 325/39 Sl. z.) nadobudly platnosť právne predpisy Slovenskej republiky.

Starostlivosť Slovenskej vlády o toto územie dokumentuje tá skutočnosť, že hoci vláda len 30. decembra 1939 dostala zmocnenie, aby pre súdnictvo na tomto území urobila potrebné opatrenia, už 19. januára 1940 boli tu podrobné predpisy (vl. n. č. 10/1940 Sl. z.), ktorými sa preklenuly nesrovnalosti najmä formálneho rázu, takže obyvateľstvu inkorporovaného územia pomerne v krátkej dobe po pričlenení mohla byť poskytnutá právna ochrana v duchu nového štátu. Avšak veľké budú ťažkosti s uporiadanim pozemkových kníh tohto územia. Poľské sudy totiž skoro bezvýnimočne a cez celé 20 ročné pričlenenie tohto územia pozemnoknižné zápisy prevádzaly iba ceruzou a len krátkymi záznamami, čo samozrejme odníma hodnovernosť týchto pozemkových kníh a dáva do výhľadu priamo chaotické pomery na tomto úseku činnosti súdov. Bude preto vecou justičnej správy, aby tieto nedostatky odstránila čím skôr a za každú cenu, lebo odhliadnúc od politického významu tejto otázky je tu eminentný záujem istoty a usporiadanosti vlastníckych pomerov a s tým súvisiacich iných právnych otázok.

V rámci tohoto rozhľadu do minulosti slovenského súdnictva nemienim vypočítať všetky podrobnosti, ktoré utváraly jeho vývoj a napokon pred poukazaním na dnešný stav chcem ešte len pripomenúť zánik porotného súdnictva, vysloveného zákonom č. 33/40 Sl. z. s účinnosťou od 24. februára 1940. Je pozoruhodné, že týmto opatrením vylúčený bol laický živel zo súdnictva práve tam, kde bol najsilnejšie zastúpený. Je pravda, že na súdnictvo prešla celá zodpovednosť za trestanie tzv. hrdelných trestných činov, ale sudy radv sa zbavily často priamo teatrálnych momentov, vyvolaných prítomnosťou početného poslucháčstva, hľadajúceho skôr senzáciu ako túžiaceho po verejnej kontrole. A sudy ani obecenstvo dosiaľ nespozorovali potrebu zavolať porotcov, aby znovu vynášali svoj verdikt o vine obžalovaných. Vylúčením porotcov (aj kmefov) z účasti na súdení dostalo sa trestným veciam rýchlejšieho spádu, odpadly často veľké trovy formalizmom preťahovaných porotných pojednávaní a hlavne prestala tu obava od náladových verdiktov o vine. A keď pritom uvážime, že občianstvo, kde len mohlo, vyhýbalo sa plniť povinnosti porotcov, myslím, že zrušenie porotných a kmetských súdov bolo sympaticky prijaté nie len sudcami z povolania, ale aj obecenstvom. Bolo by žiadúce, aby vo vylučovaní laikov zo súdenia pokračovalo sa všade tam, kde praktické skúsenosti ukázaly ich zbytočnosť.

Do vývinu slovenského súdnictva dosiaľ naiviac zasiahol zákon o organizácii súdov, úradov verejnej obžaloby a súdnej správy čís. 112/42 Sl. z. a k nemu vydaný úvodový zákon

č. 113/42 Sl. z. Podnet k týmto zákonom vyšiel z vlády. Pôvodné návrhy (vypracované Ministerstvom pravosúdia) dôkladne prerokoval ústavný výbor Snemu Slovenskej republiky. V mnohom ich pozmenil alebo aj doplnil, pritom však mal vždy pred očima osobitné záujmy a požiadavky súdnictva, s nimi sa vždy spontánne stotožnil a len pri takomto vzácnom porozumení bolo možno dovŕšiť úsilie justičnej centrálnej správy a urobiť prvý krok pre budúci svojský vývin slovenského súdnictva, prispôbeného k veľkosti štátneho územia, počtu jeho obyvateľov a jeho potrieb.

Tieto zákony ponechaly dosavadne súdne inštalácie a druhy súdov a jako odchýlku od predošlého stavu zaviedly sústredenie justičnej správy, splnily čiastočne dávno žiadanú reformu sudcovských miest, naliehavú najmä pre nižšie inštalácie, význam ktorých bol predtým priamo bagatelizovaný.

Sústredením justičnej správy vznikly predpoklady pre jej rýchlejšiu, jednotnejšiu a teda aj lepšiu činnosť. Nateraz už nielen Najvyšší súd, ale aj oba Hlavné sudy stávajú sa judikujúcou inštaláciou s administratívnu mocou len nad vlastným osobníctvom a krajské ako aj okresné sudy dostávajú sa do administratívneho styku bezprostredne s Ministerstvom pravosúdia. Sudy podliehajú výlučne všeobecnému dozoru ministra pravosúdia a ich predsedovia — tento jednotný titul bol zavedený pre vedúcich všetkých súdov — vykonávajú priamy služobný dozor len nad vlastnými súdmi. Zrušenie predsedníctva hlavného súdu, ako správnej inštalácie, malo za následok aj čiastočnú decentralizáciu, čo sa ukazuje najmä pri vykonávaní disciplinárnej moci.

Početnejšie a ďalekosiahlejšie sú však zmeny, ktoré sa týkajú sudcovského stavu. Od 1. júla 1942 (deň účinnosti spomenutého zákona) už len doktor práv môže byť prijatý do sudcovskej prípravnej služby, namiesto sudcu II. skupiny (lieťajúci sudca) objavuje sa nová kategória tzv. súdnych notárov s obmedzenou sudcovskou činnosťou, zákonom taxatívne vypočítanou (§ 43 zákon č. 112/42 Sl. z.). Tým odstránená bola nesrovnalosť medzi Ústavou (§ 68) a staršími platnými normami, lebo kým Ústava vyriekla, že sudcovia z povolania sú ustanovení na svoje miesta vždy trvale, dotiaľ na základe iných noriem sudca II. skupiny nebol definitívne menovaný na určité miesto. Odpadne tiež nutnosť udeľovať tzv. vóta (hlasovacie právo) sudcom II. skupiny a okresným sudcom.

Pretože najčulejší styk s obecnstvom je na okresných súdoch, podľa môjho náhľadu najdôležitejšou ale aj najšťastlivejšou reformou je štablizovanie sudcov na okresných súdoch keď sa im umožňuje automatický postup do vyšších plátov. Sudca sa stáva trvalým usadlíkom kraja, pre ktorý bol menovaný, srásta s obecnstvom ktorému má slúžiť, toto lepšie spoznáva, teda aj lepšie mu vie poradiť a rozhodnutia takéhoto sudcu nadobúdajú váhy uznanej autority.

Vo všeobecnosti možno ustáliť, že slovenské súdnictvo sa odpútava od cudzích vplyvov, zavlečených v posledných 20 rokoch pred jeho vznikom a keď teraz čiastočne sa aj vracia k starým vzorom, nesmie to byť považované ako zpiatočnicstvo, ale len ako prispôsobovanie k vlastným životným pomerom a potrebám, ktoré v cvalu historických udalostí a vrení nových sociálnych ideí vytvára si takto základy, z ktorých vychádzajú iste si najde vhodnejšie a dokonalejšie prostriedky pre upevnenie právnej istoty, prvotného to požiadavku každej ľudskej spoločnosti bez ohľadu na jej veľkosť. Pritom je len prirodzené, že slovenské súdnictvo svoj vývoj nemôže ponechať závislým od nahodilých problémov a preto keď chce úspešne konať svoju úlohu, musí kritickým okom oceniť minulosť, zhodnotiť prítomnosť a na základe takto získaných skúseností musí si určiť hlavné zásady svojho vývoja. Pritom keď hlavnou a vedúcou myšlienkou musí byť aj v budúcnosti svojráznosť, nemožno vynechať z plánovania vliv ideí utvárajúcich Europu, lebo keď už iné nie, tak reálne chápanie podmienok udržania sa a dôstojná účasť slovenského národa v budúcom kultúrnom svete nám kážu, aby sme síce nepredbiehali čas, ale ani nekulhali za ním.

Zásady budúceho vývoja slovenského súdnictva však nemôžu byť fabrikované ako nejaká syntetická hmota, ani nemôžu byť vymyslené pri písacom stolíku na základe viac alebo menej učených teórií. Treba mať pred očami, že slovenské súdnictvo má slúžiť životu, ako živý nástroj.

Pri budovaní súdnictva musíme mať pred očami poznatok, že najdôležitejším faktorom v súdnictve je osoba sudcu, preto v budúcnosti dôkladne treba sa zaoberať s otázkou: aký má byť sudca a kto smie byť sudcom?

Súdiť medzi inými a nad inými smie len ten, kto pochádzajúc z pospolitosti v ktorej žije, vie chápať hmotný a duševný život jednotlivca a pospolitosti, jeho osobné vlastnosti musia byť zárukou, že sa odváži dať uplatnenia pospolitostou prijatému právu v každých okolnostiach a pre každého. Nemá byť preto sudcom každý kto si sudcovanie zvolí za povolanie. Kto má súdiť o živote, slobode, majetku, rodine, manželstve ľudí, musí sám chápať cenu života, slobody osobnej i majetkovej, správne hodnotiť dôležitosť rodiny a jej funkciu a musí vedieť z vlastnej skúsenosti, čo je manželstvo. Sudca teda musí poznať život, aby mohol súdiť o jeho komponentoch z ktorých pozostáva a pretože životných skúseností možno si získať len vekom, je dôležité, aby sudcovanie nebolo sverované osobám, ktorým život so svojou rozmanitosťou a vážnosťou sa ešte neotvoril.

A tu sa vynorí hneď otázka, či môže byť sudcom aj žena?

Keď aj zastávam názor, že zásada »vrátiť ženu rodine« nielen že nevylučuje možnosť pripustiť ženu k prameňom ve-

rejného vzdelania, lebo zas druhá zásada »národ je tým vzdelanejší, čím viac má vzdelaných jedincov« priamo prikazuje, aby sme nezanedbali takmer polovičku národa povzniesť na výšku súdobej kultúry (a to je dôležité zvlášť pre náš početom malý národ), jednako musím sa prikloniť k všeobecne uznávanému náhľadu, že žene nemá byť sverená sudcovská moc. Nie je tu miesta pre podrobné rozobranie tejto otázky a preto len vo všeobecnosti chcem poukázať na to, že praktický právnický svet na základe 15 ročnej skúsenosti jednohlasne dospel k názoru, že vlastnosti dané žene jej prirodzeným určením nie sú v pomere k úlohám, ktoré má zdolať sudca, aj keď uznám, že žena zriedkavejšie má také vlastnosti, ktoré nie sú žiadúce ani u sudcu — muža.

Vek samotný však nestačí pre sudcovskú spôsobilosť, lebo je samozrejmé, že jedným z prvých predpokladov dobrého sudcu musí byť všeobecné jeho právnické vzdelanie doplnené praktickou činnosťou. Sudca dôkladne a svedomite musí byť pripravený pre svoje povolanie, ale aj potom musí tu byť ešte daná možnosť výberu. Znalci pomerov tejto otázky dajú mi za pravdu, keď tvrdím, že u nás je málo pochopenia pre praktický výcvik sudcov práve v sudcovských kruhoch a preto hľadať treba iné, nové cesty výchovy a prípravy sudcov, ktoré nás zavedú k žiadúcim lepším výsledkom.

Od kvality sudcov je závislá aj početná ich potreba a tu zase sa dostávame k palčivej — dosiaľ nevyriešenej — otázke hmotného postavenia sudcov a s ňou súvisiacich otázok ako nestrannosť, objektivita, autorita sudcov atď.

Rovnica vybraného a nevybraného sudcovského sboru asi takto by sa dala znázorniť:

vybraný sudcovský sbor	= menej sudcov,
nevybraný sudcovský sbor	= mnoho sudcov,
vybraný sudcovský sbor	= málo inšancií, rýchly a lacný priebeh sporov,
nevybraný sudcovský sbor	= mnoho inšancií, zdĺhavý a drahý priebeh sporov,
vybraný sudcovský sbor	= lepšie platený,
nevybraný sudcovský sbor	= horšie platený,
vybraný sudcovský sbor	= právna stabilita,
nevybraný sudcovský sbor	= právna labilita.

Sudca musí mať však i pozitívny postoj k pospolitosti a k štátu, lebo len vtedy je tu záruka, že výkonom sudcovskej moci bude sa všemožne snažiť tieto upevniť. Na druhej strane zase treba dať sudcovi normy ideám a cieľom pospolitosti a štátu zodpovedajúce. A keď popritom sa nezabudne, že aj vnútorná organizácia správna (spravovací poriadok) dáva veľké možnosti pre reformu k lepšiemu, ktorá potom umožní vychovať súdnictvu osozný a hodnotný kancelársky personál, som presvedčený, že v modernom slovenskom súdnictve získa štát pevný svoj pilier.